

Deltar flyktningene i lokalpolitikken?

3 av 10

flyktninger stemte i 2015

Hvem har stemmerett ved lokalvalgene?

Norske statsborgere som fyller 18 år eller mer i valgåret, som har vært registrert bosatt i Norge i de siste ti årene, vil automatisk komme med i manntallet og ha stemmerett. Dessuten kan norske statsborgere som har vært bosatt i utlandet sammenhengende over ti år, kreve å bli innført i manntallet. Stemmerett har også utenlandske statsborgere som har bodd i landet tre år på valgdagen og elles fyller de generelle vilkårene til stemmerett. Nordiske statsborgere som har innvandret før 30. juni i valgåret, har også stemmerett.

Kilde: Den norske valgordningen i hovedtrekk. regjeringen.no/no/portal/valg

Øyvin Kleven

er statsviter og senior statistikkråd giver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkningsstatistikk. (oyvin.kleven@ssb.no)

Vebjørn Aalandslid

er statsviter og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for internasjonalt utviklings samarbeid. (vebjorn.aalandslid@ssb.no)

Valgstatistikk for kommunevalget 2015 viser at innvandrere har lavere valgdeltakelse enn andre stemmeberettigede, og at flyktninger generelt ikke er mer politisk engasjert enn innvandrere flest. De som har flyktet fra Sri-Lanka eller Somalia, er derimot mer politisk aktive enn andre med samme landbakgrunn. 2 prosent av representanter i kommunestyre er innvandrere, tre av ti blant dem har flyktningbakgrunn.

Alle utenlandske statsborgere med tre års lovlig opphold i Norge fikk stemmerett ved lokalvalget i 1983. Dette ble gjort for å bidra til integrering av innvandrere i de politiske prosessene og institusjonene i vårt demokrati. Har man stemmerett ved lokalvalg, kan man også stille som kandidat på en valgliste og bli valgt inn i kommunestyre eller fylkesting.

Politisk deltakelse kan dreie seg om å delta i valg, stille på lister ved valg, være med i ulike aksjoner og demonstrasjoner, melde seg inn i politiske eller andre interesseorganisasjoner og så videre. I denne artikkelen ser vi ikke på alle aspekter ved politisk deltakelse, men på tre av de mest grunnleggende: Hvem deltok ved lokalvalget? Hvem stilte som listekandidater? Hvem ble valgt inn som representanter?

Nye tall om flyktninger

Dette er første gang SSB presenterer tall for innvandreres valgdeltakelse og representasjon i kommunestyrene etter innvandringsgrunn og med et spesielt blikk for personer med flyktningbakgrunn. Vi vet fra litteraturen om politisk deltakelse at deltakelse i arbeidslivet øker sannsynligheten for å delta i politisk arbeid. I norsk politikk er det flere eksempler på at innvandrere som opprinnelig kom til Norge som arbeidsinnvandrere, blir trukket med i politikk gjennom fagforeninger.

En kan tenke seg at blant flyktningene som kommer til Norge og får opphold her, vil det være mange som må flykte fra hjemlandet fordi de har vært aktive i politikk og vært regimekritiske. Vi kan derfor forvente at valgdeltakelsen i denne gruppen vil være høyere enn blant andre innvandrere. På den annen side er mange blitt flyktninger på grunn av krig i sitt hjemland, og de må flykte som en følge av det. Mange av flyktningene som kommer til Norge, har liten erfaring med åpne, frie valg fra sine hjemland, og kunnskapen deres om demokratiske prosesser vil være liten. Dette er momenter som kan peke i motsatt retning.

3 av 10 stemmeberettigede innvandrere har flyktningbakgrunn

13 prosent av de stemmeberettigede i 2015 var innvandrere. Går vi tilbake til kommunestyre- og fylkestingsvalget i 1999 var det 5 prosent av de stemmeberettigede som var innvandrere, altså nesten en tredobling på 15 år. Mye av årsaken til økningen skyldes utvidelsen av EU med 11 nye EU-land i Øst-Europa som startet i 2004. EU-utvidelsen i 2004 har ført til økt arbeidsinnvandring fra land som Polen, Litauen og Latvia.

Av om lag 4 millioner stemmeberettigede ved siste valg i 2015 var litt over 500 000 innvandrere, og 154 000 av dem hadde flyktningbakgrunn, det vil

si at de enten hadde flyktet til Norge og bedt om asyl, ble gjenforent med en flyktning i Norge, eller kom for å etablere familie med en flyktning.

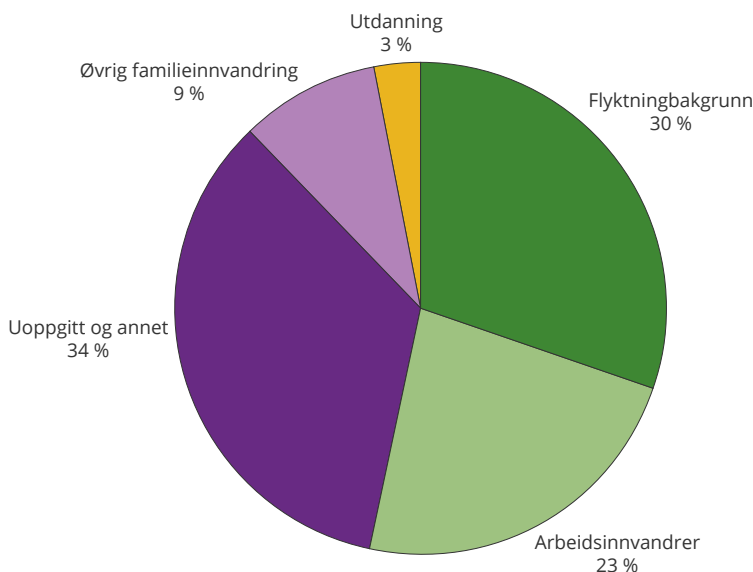
For innvandrere som har kommet etter 1990, finnes det registeropplysninger om innvandringsgrunn, delt på fem kategorier: flukt, familie, arbeid, utdanning og annen innvandringsgrunn. For personer med flukt som innvandringsgrunn finnes det også gode opplysninger for en del år før 1990 (Dzamarija 2013:7).

Mange av innvandrerne med stemmerett har vært i Norge lenge før 1990, og mange av dem kommer fra nordiske land, vi har i de fleste tabeller plassert disse i kategorien uoppgett og annet. Vi vet at de fleste av disse kom som arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere. 113 900 stemmeberettigede innvandrere ved siste valg er det vi kaller primærflyktninger, det vil si at de selv har flyktet til Norge (tabell 1). De utgjør 22 prosent av innvandrerne med stemmerett. 40 100 av de stemmeberettigede er såkalt familietilknyttede til primærflytninger. Disse utgjør 8 prosent av innvandrerelvergerne. Når vi slår sammen disse gruppene, kaller vi dem innvandrere med flyktningbakgrunn.

Personer med flyktningbakgrunn utgjør altså 30 prosent av stemmeberettigede innvandrere (se figur 1).

I etterkrigstiden har den største gruppen av flyktninger kommet fra Vietnam, Sri-Lanka, Iran og Irak, fra det tidligere Jugoslavia, Somalia, Eritrea og nå Syria. Men det har blitt innvilget beskyttelse også til personer fra andre land og regioner.

Figur 1. Stemmeberettigede innvandrere etter innvandringsgrunn. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Antall stemmeberettigede etter innvandringsgrunn. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015

	I alt	Norske statsborgere, innvandrere			Utenlandske statsborgere		
		Vest-Europa etc.	Øst-europeiske EØS-land	Afrika, Asia etc.	Vest-Europa etc.	Øst-europeiske EØS-land	Afrika, Asia etc.
Primærflyktning	113 900	380	3 130	84 500	250	360	25 230
Familie tilknyttet flyktning	40 100	100	670	31 140	140	330	7 720
Arbeidsinnvandrer	116 100	660	740	2 080	23 710	78 250	10 640
Utdannelse	17 600	120	520	3 060	2 890	2 580	8 430
Øvrig familieinnvandring	45 000	590	1 560	16 780	5 440	10 120	10 520
Uoppgett og annet	175 100	15 540	4 750	44 890	78 160	7 410	24 310

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. Fødeland er hovedsakelig mors bosted ved personens fødsel. Landbakgrunn er eget, eventuelt mors, eventuelt fars utenlandske fødeland. Norskfødte med innvandrerforeldre er ikke regnet med.

Flyktninger er personer som har fått oppholdstillatelse etter søknad om beskyttelse (asyl). Brukes om dem som har fått opphold på humanitært grunnlag, beskyttelse, kollektiv beskyttelse, eller som overføringsflyktning, ofte via FN.

Personer med flyktningbakgrunn: flyktninger og familieinnvandrede til disse.

Innvandringsgrunn

Når vi deler innvandrere inn etter innvandringsgrunn, benytter vi administrative registeropplysninger blant annet fra beslutning om vedtak om opphold fra Utlendingsdirektoratet. For nordiske statsborgere har vi ikke opplysninger om innvandringsårsak siden de fritt kan bevege seg rundt i Norden. For innvandrere som kom til Norge før 1990, med unntak av flyktninger, har vi mangelfulle opplysninger.

Landgrupper

Det er innvandrere i Norge fra 202 forskjellige land, og de må derfor i de fleste tabellene grupperes sammen siden vi ikke har stort nok datamateriale til å vise alle landene. Vi benytter samme landinndeling som Holmøy og Strøm 2012.

1. Vest-Europa etc.: Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand.
2. Østeuropeiske EU/EØS-land: Bulgaria, Estland, Kroatia, Latvia, Litauen, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn
3. Afrika, Asia etc.: Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), Latin-Amerika, Oseania (uten Australia og New Zealand) og resten av Europa.

I tabell 1 har vi delt inn de stemmeberettigede etter landgruppene Vest-Europa etc., østeuropeiske EØS-land og Afrika, Asia etc., og om de er norske eller utenlandske statsborgere. 96 prosent av alle med flyktningbakgrunn kommer fra Afrika, Asia etc., og 78 prosent av dem har blitt norske statsborgere. Det er cirka 4 500 med flyktningbakgrunn fra østeuropeiske EØS-land, mens det er et ubetydelig antall fra Vest-Europa etc. som er registrert med flyktningbakgrunn.

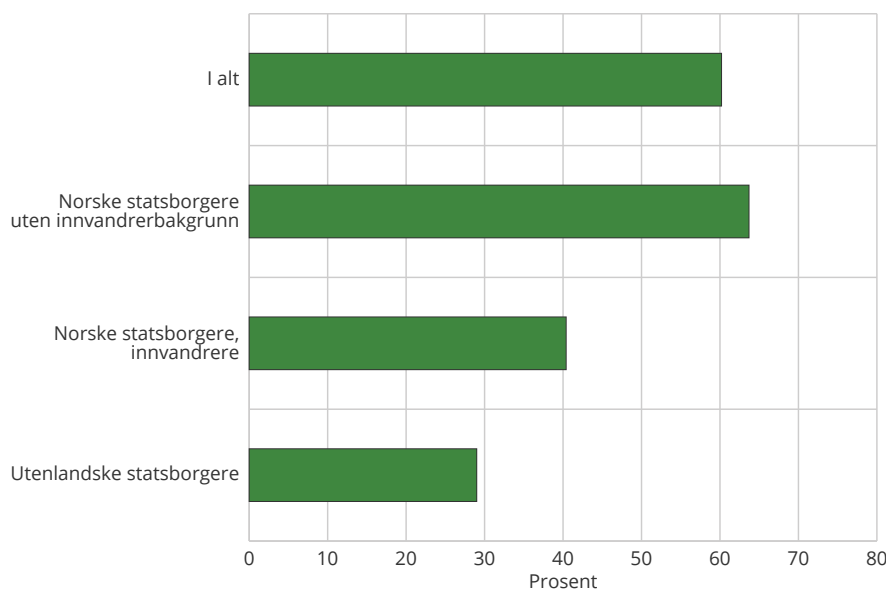
Arbeidsinnvandrere med norsk pass har høyere valgdeltakelse

Den samlede valgdeltakelsen ved det siste lokalvalget var 60 prosent. Den er klart lavere blant innvandrere enn blant ikke-innvandrere. Denne tendensen har vi sett siden Statistisk sentralbyrå (SSB) begynte å undersøke dette i 1983. I det siste valget var deltakelsen blant personer uten innvandrerbakgrunn 64 prosent. Blant innvandrere som har blitt norske statsborgere, var valgdeltakelsen 40 prosent. For de utenlandske statsborgerne var deltakelsen 29 prosent (se figur 2).

Som tidligere nevnt kommer de aller fleste med flyktningbakgrunn fra landregionen Afrika, Asia etc. Ser vi på norske statsborgere fra disse regionene, har de som er arbeidsinnvandrere, og de som har uoppgitt innvandringsgrunn, høyeste valgdeltakelse i lokalvalg – mellom 45 og 43 prosent. I disse to gruppene er det imidlertid mange som har vært lenge i Norge, og er dermed bedre integrert i arbeidsliv og lokalsamfunn. Kontrasten er stor til arbeidsinnvandrere (utenlandske statsborgere) fra

østeuropeiske EØS-land. Blant dem er valgdeltakelsen nede i 6 prosent.

Figur 2. Valgdeltakelse etter innvandringskategori. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Valgdeltakelsen er også relativt høy for en liten andel innvandrere som er registrert med utdanning som innvandringsgrunn, og som har blitt norske statsborgere. Blant norske statsborgere med flyktningbakgrunn er valgdeltakelse i lokalvalget 2015 mellom 5 og 8 prosentpoeng lavere enn blant arbeidsinnvandrere og dem som har uoppgitt innvandringsgrunn.

Det ser ut som den generelle tendensen er at blant de innvandrerne som kommer til Norge og velger å ta norsk statsborgerskap, og blir boende her, har de med flyktningbakgrunn noe lavere valgdeltakelse,

Tabell 2. Valgdeltakelse blant innvandrere etter landregion, norske og utenlandske statsborgere og innvandringsgrunn. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015. Prosent

	I alt	Norske statsborgere, innvandrere			Utenlandske statsborgere				
		I alt	Vest-Europa etc.	Øst-europeiske EØS-land	Afrika, Asia etc.	I alt	Vest-Europa etc.	Øst-europeiske EØS-land	Afrika, Asia etc.
I alt	33	40	61	37	39	29	42	8	29
Flyktningbakgrunn	34	36	24	32	37	28	37	20	29
Arbeidsinnvandrere	17	45	57	41	43	16	35	6	24
Utdannelse	37	46	81	43	46	16	53	32	29
Øvrig familieinnvandring	26	35	48	29	35	19	32	8	22
Uoppgitt og annet	43	49	61	44	45	39	44	17	32

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

og kan med det sies å være mindre politisk integrert enn dem som er arbeidsinnvandrere.

Botid betyr lite for flyktingers valgdeltakelse

Det tar tid å sette seg inn i det politiske systemet i et nytt land, og det tar tid å lære seg språket, normene og reglene i et nytt samfunn. Det er derfor grunn til å tro at de innvandrerne som har vært lenge i Norge, i større grad vil delta i valgene enn dem som har vært her kort. Tidligere analyser peker også i den retning, valgdeltakelsen øker med botid blant innvandrerne.

I figur 3 ser vi valgdeltakelsen etter botid inndelt i intervaller. Uavhengig av innvandringsgrunn ser vi at det er en klar tendens at valgdeltakelsen øker med botid. Blant dem som har vært i Norge under 10 år, er valgdeltakelsen i gjennomsnitt 22 prosent. Blant dem som har vært her mellom 10 og 20 år, har valgdeltakelsen økt til 35 prosent. Den stiger videre med 5 prosentpoeng for dem som har bodd i Norge mellom 20 og 30 år (valgdeltakelsen er nå 40 prosent). For de innvandrerne som har vært over 30 år i Norge, er valgdeltakelsen 54 prosent.

Det er sammenheng mellom innvandringsgrunn, botid og valgdeltakelse. Tabell 3 viser kun tall for i innvandrere fra landregionen Afrika, Asia etc., fordi de aller fleste med flyktningbakgrunn er fra denne regionen.

For dem med flyktningbakgrunn ser vi her en annen tendens enn den generelle økningen som blir vist figur 3. Valgdeltakelsen i 2015 er relativt høy, 36 prosent, blant dem som har bodd i Norge i mindre enn 10 år, og er klart over gjennomsnittet til gruppen med annen innvandringsgrunn.

Valgdeltakelsen synker så til 32 prosent i gruppen som har bodd i Norge 10–20 år. Etter det øker den til 36 prosent igjen, og enda mer, til 44 prosent for dem som har bodd over 30 år i Norge (men i denne kategorien er det få personer).

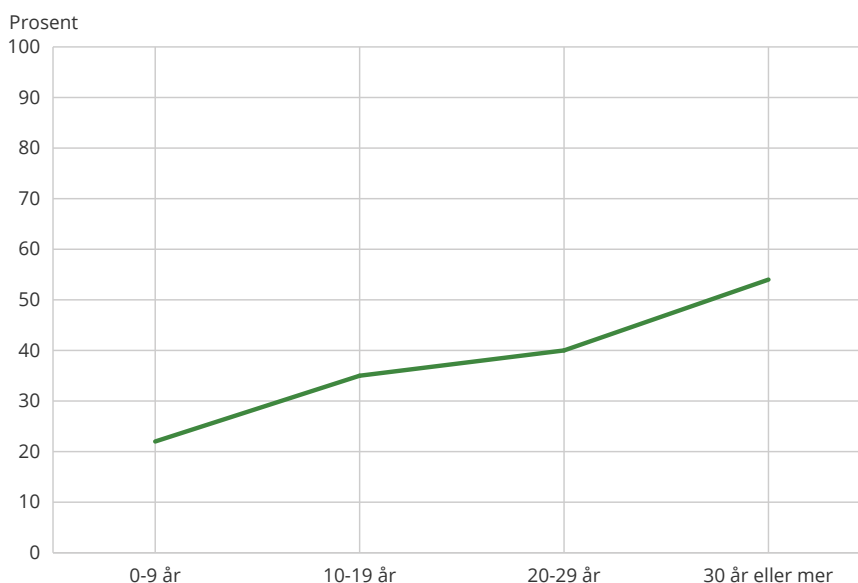
I tabell 3 får vi ikke frem eventuelle sammensetningseffekter. For eksempel er mange av dem som har flyktningbakgrunn og botid under 10 år, fra Somalia. Personer fra Somalia har relativt høy valgdeltakelse sammenliknet med innvandrere som har annen landbakgrunn.

Videre er det innført ordninger med introduksjonsprogram som lærer innvandrere om det norske samfunnet og det norske politiske systemet. Dette kan være med på å forklare hvorfor valgdeltakelsen er relativt høy for dem som har flyktningbakgrunn og kortest botid, sammenliknet med innvandrere som har andre innvandringsgrunner.

Politisk aktivitet avhengig av landbakgrunn

Flyktninger fra Somalia og Sri Lanka er blant landgruppene med høyest

Figur 3. Valgdeltakelse etter botid blant innvandrere med stemmerett i Kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015

Kilde: Valgstatisikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Valgdeltakelse blant innvandrere fra Afrika, Asia etc., etter innvandringsgrunn og botid. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015. Prosent

	I alt	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30 år og over
I alt	33	33	33	37	46
Flyktningbakgrunn	35	36	32	36	44
Arbeidsinnvandrere	28	25	37	37	-
Utdannelse	34	29	39	51	-
Øvrig familieinnvandring	30	26	30	38	-
Uoppgitt og annet	40	34	38	41	47

Kilde: Valgstatisikk, Statistisk sentralbyrå.

valgdeltakelse for innvandrerne fra land i sør (Afrika, Asia etc.), henholdsvis 46 og 47 prosent i 2015. Gjennomsnittlig valgdeltakelse blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. var 37 prosent. Flyktningene fra Somalia og Sri Lanka har altså en valgdeltakelse opp mot 10 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet (se tabell 4).

Tabell 4. Valgdeltakelse blant innvandrere etter innvandringsgrunn og landbakgrunn. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015. Prosent

	Bosnia-Hercegovina	Irak	Vietnam	Somalia	Iran	Sri Lanka	Syria
I alt	27	30	34	45	36	45	33
Flyktningbakgrunn	27	31	35	46	37	47	33
Arbeidsinnvandrere	26	16	19	34	21	28	46
Utdannelse	37	25	26	:	23	33	56
Øvrig familieinnvandring	13	32	23	55	22	29	35
Uoppgitt og annet	30	19	36	37	31	46	29

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Av personer med flyktningbakgrunn fra Iran og Vietnam stemte 37 og 35 prosent, omtrent på snittet for landgruppen Afrika, Asia etc. Flyktninger fra Irak og Syria ligger under snittet for landgruppen Afrika, Asia etc. med henholdsvis 31 og 33 som avga stemme i lokalvalget 2015. En stor gruppe personer med flyktningbakgrunn i Norge er flyktninger fra krigen i det tidligere Jugoslavia. Den største gruppen herfra i Norge er fra

Bosnia-Hercegovina. Sammenliknet med innvandrere Afrika og Asia etc. ligger innvandrere fra det tidligere Jugoslavia i det nedre sjiktet med hensyn til valgdeltakelse. Personer med flyktningbakgrunn fra Bosnia-Hercegovina har en valgdeltakelse på 27 prosent.

Ser vi på hvor mange som stemte i 2015, på tvers av de landene hvor de fleste flyktningene kommer fra, er det et trekk at flyktningene stemmer i litt større grad enn andre innvandrere fra Irak, Somalia, Iran og Sri Lanka. Men kun blant somalierne og de fra Sri Lanka er valgdeltakelsen for flyktningene vesentlig høyere enn for innvandrerne som helhet. Det må legges til at det er svært få arbeids- og utdanningsinnvandrere fra disse landene, og det store flertallet har kommet som flyktninger eller familieinnvandrere til disse.

3 av 10 innvandererrepresentanter er flyktninger

Etter at utenlandske statsborgere fikk stemmerett og ble valgbare til folkevalgte organer i 1983, ble åtte politikere med minoritetsbakgrunn valgt inn i kommunestyrene (Bjørklund og Bergh 2013: 150). Siden har antallet representanter med innvandererbakgrunn

økt. 2 300 innvandrere stilte på liste til det siste kommunestyrevalget, det utgjør 4 prosent av alle som stilte på liste (se tabell 5).

Etter valget 2015 sitter det til sammen rundt 260 innvandrere i norske kommunestyre. Det utgjør til sammen omtrent 2 prosent av de folkevalgte i kommunestyrene (tabell 5). I kommuner med høyt innslag av innvandrere som Oslo og Drammen er imidlertid andelen innvandrere langt høyere.

I alt har 30 prosent av innvandererrepresentantene i norske kommunestyre flyktningbakgrunn (se tabell 6). Dette er på nivå med antallet stemmeberettigede innvandrere som har flyktningbakgrunn. Disse representantene har i overveiende grad bakgrunn fra land i Afrika og Asia etc.

Tabell 5. Kandidater og representanter etter innvandringskategori og landregion. Kommunestyrevalget 2015. Antall og prosent

	Kandidater	Prosent	Representanter	Prosent
I alt	58 093	100	10 621	100
Ikke innvandrere	55 793	96	10 362	98
Innvandrere				
I alt	2 300	4	259	2
Vest-Europa etc.	929	2	98	1
Østeuropeiske EØS-land	190	0	12	0
Afrika, Asia etc.	1 181	2	149	1

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6. Innvandererrepresentanter i kommunestyre etter innvandringsgrunn og landregion. Kommunestyrevalget 2015. Antall og prosent

	I alt	Prosent	Landregion (Antall)		
			Vest-Europa etc.	Østeuropeiske EØS-land	Afrika, Asia etc.
I alt	259	100	98	12	149
Flyktningbakgrunn	82	32	3	1	78
Arbeidsinnvandrere	21	8	19	2	-
Utdannelse	4	2	1	1	2
Øvrig familieinnvandring	10	4	3	3	4
Uoppgitt og annet	142	55	72	5	65

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Hvorfor er ikke flyktninger mer aktive?

Som tidligere nevnt fikk alle utenlandske borgere stemmerett etter tre år i Norge i 1983. På det tidspunktet var de fleste av innvandrerne i Norge utenlandske statsborgere. Valgdeltakelsen har vært og er fortsatt vesentlig lavere blant innvandrere enn blant ikke-innvandrere. Myndighetene, interesseorganisasjoner og partiene har i lang tid forsøkt å stimulere til økt deltakelse (Tronstad og Rogstad 2012). Personer med flyktningbakgrunn er generelt ikke mer aktive enn andre innvandrere.

Det er verdt å minne om at da allmenn stemmerett for kvinner og menn ble innført i Norge ved lokalvalget i 1910, var det etter påtrykk fra store grupper som ønsket «å erobre» eller i det minste i høy grad ta del i de politiske beslutninger. Det at nye grupper fikk stemmerett, delvis som utslag av påtrykk fra gruppens organiserte interesser, førte ikke til at alle i gruppen tok i bruk stemmeretten med en gang. Først i mellomkrigstiden kom valgdeltakelsen over 70 prosent for kvinner og menn, da som følge av en mobilisering rundt saker som følte viktige for velgerne.

En kan tenke seg at en form for sosial integrering må finne sted før politisk integrering. Først må nyankomne læres opp i språk og hvilke normer og regler som gjelder. Videre er det grunn til å tro at det virker positivt på deltakelsen at det er flere med samme etniske bakgrunn som engasjer seg i politikk og stemmer ved valget.

I litteraturen om valgdeltakelse pekes det gjerne på at tilknytning til arbeidsmarkedet virker positivt på valgdeltakelsen. Det er flere grunner til det, men et viktig poeng er at en på arbeidsplasser kan diskutere politikk og få et mer bevist forhold til egne økonomiske interesser. Sysselsettingen blant innvandrere med flyktningbakgrunn er lavere enn hos andre innvandringsgrupper.

Personer med flyktningbakgrunn er legalt innlemmet i det norske politiske system ved at de har stemmerett og er valgbare, kan stille til valg og bli valgt inn i folkevalgte organer. Det store spørsmålet er om flertallet av dem som ikke stemmer ved valget, føler seg reelt representert. Det er vanskelig å etablere nye politiske alternativer hvis noen ønsker det, så veien må gå igjen gjennom de etablerte politiske partiene. For mange med flyktningbakgrunn er det komplisert å sette seg inn i alternativene i norsk politikk, og det er ikke sikkert de finner et reelt alternativ. Noen med flyktningbakgrunn har også flyktet fra politiske konflikter og ønsker kanskje ikke å forholde seg til nye politiske spenninger.

Datagrunnlaget

Artikkelen bygger på SSBs offisielle statistikk over valgdeltakelse. Valgdeltakelse er basert på totaltelling gjennom det elektroniske valgadministrasjonssystemet (EVA) i 27 kommuner samt et representativt utvalg trukket i de øvrige kommunene i Norge. Datakilder er valgmanntallene i de ulike kommunene. For å kunne undersøke førstegangsvelgere, innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og utenlandske statsborgere mer inngående er disse gruppene overrepresentert i utvalget. Flertallet av innvandrerne med stemmerett bor i de 27 kommunene der det er totaltelling. Utvalgene er dermed store nok til å kunne gi langt mer detaljert statistikk enn tidligere. Tilleggsutvalget og analysene av personer med innvandrerbakgrunn er finansiert av Integreringsavdelingen i Justisdepartementet.

Litteraturliste

- Bjørklund, T., & Bergh, J. (2013). *Minoritetsbefolkningens møte med det politiske Norge: Partivalg, valgdeltakelse, representasjon*. Oslo: Cappelen Damm.
- Dzamarija, M. T., Andreassen, K. K., & Slaastad, T. I. (2012). *Dokumentasjon av registerbasert statistikk over innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre* (Interne dokumenter 12/2013). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Dzamarija, M. T. (2013). *Innvandringsgrunn 1990-2011, hva vet vi og hvordan kan statistikken utnyttes?* (Rapporter 34/2013). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandringsgrunn-1990-2011-hva-vet-vi-og-hvordan-kan-statistikken-utnyttes>
- Holmøy, E., & Strøm, B. (2012). *Makroøkonomi og offentlige finanser i ulike scenarier for innvandring* (Rapporter 15/2012). Hentet fra <http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/makroøkonomi-og-offentlige-finanser-i-ulike-scenarier-for-innvandring>
- Tronstad, K. R., & Rogstad, J. (2012). *Stemmer de ikke? Politisk deltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre* (Fafo-rapport 2012:26). Hentet fra http://www.faf.no/media/com_netsukii/20253.pdf